

EL MODEL LINGÜÍSTIC DELS PARTITS POLÍTICS CATALANS EN LA REDACCIÓ DE L'ESTATUT D'AUTONOMIA DE 1979

per Jordi MATAS DALMASES

Professor de Ciència política de la Universitat de Barcelona

I. INTRODUCCIÓ

Ja fa més de deu anys que es va aprovar l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. La perspectiva d'aquests anys ens permet fer una anàlisi distanciada de les diverses posicions defensades pels partits i coalicions a l'hora de redactar-ne l'article 3, que fa referència al règim jurídic de les llengües presents a Catalunya. Per conèixer el model lingüístic que proposaven per a Catalunya els grups polítics amb representació parlamentària, cal estudiar els documents que van presentar a l'anomenada Comissió dels Vint —encarregada de redactar l'avantprojecte d'Estatut—, les esmenes i els vots particulars a aquest avantprojecte, la seva discussió i tots els debats que es van produir en el procés que va seguir la redacció i l'aprovació posterior de l'article 3 de l'Estatut.

Cal tenir en compte que quan es preparava l'avantprojecte d'Estatut ja estava redactat l'article 3 de la Constitució —així es va evitar la conflictiva experiència republicana—, el qual condicionava en certa mesura, i així ho van expressar alguns diputats i senadors catalans, el model lingüístic que podia dibuixar l'Estatut. Però, tot i amb això, com assenyala Antoni Milian i Massana, l'article 32 de la Constitució donava la possibilitat als estatuts de les diverses comunitats autònomes de «modular l'abast de l'oficialitat de les llengües espanyoles altres que el castellà».¹

Els primers documents que es van presentar a la Comissió dels Vint

1. MILIAN I MASSANA, Antoni, «Ordenament lingüístic», dins Institut d'Estudis Autonòmics, Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, Facultat de Dret de la Universitat Autònoma de Barcelona, *Comentaris sobre l'Estatut de Catalunya*, Vol. I, Barcelona, 1988.

no eren, a grans trets, tan diferents com es podia preveure, perquè gairebé tots van seguir el model de l'article 2 de l'Estatut del 32. Aquesta inspiració en la redacció de l'Estatut del 32 fa que puguem pensar que, o bé després d'haver-hi reflexionat ja els semblava bé la redacció republicana, o bé que, per manca de temps per dur a terme aquesta reflexió, es van basar directament en allò que deia l'Estatut del 32 i, amb algun retoc, van presentar un text semblant. Els grups polítics que van presentar una redacció més fidel a la republicana van ser Unió Democràtica de Catalunya, Unión del Centro Democrático (UCD) i Alianza Popular (AP), mentre que el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) i Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) van presentar un text més original.

Cal dir també que els debats més profitosos per a l'objecte d'aquesta anàlisi són els que es van fer abans de la presentació de l'esmena conjunta consensuada pels diversos partits i coalicions catalans, que va acabar essent, amb algunes petites correccions, el text definitiu. A partir de llavors es va discutir més sobre la seva interpretació, per tal d'encaminar-ne l'aplicació futura. A vegades, seguint aquests debats, es fa difícil saber si els partits i coalicions catalans realment tenien l'any 1978 un model lingüístic per a Catalunya. La gran activitat política que en aquella època desenvolupaven les forces polítiques catalanes² potser no els va deixar gaire temps per reflexionar sobre la qüestió de la llengua. En tot cas, en aquests documents i en els debats es va parlar de quina s'havia de considerar la llengua pròpia de Catalunya, de l'obligatorietat i del deure de conèixer el català, de la igualtat del català i el castellà, de l'aranès, etc., és a dir, d'aquelles qüestions que conformen un model lingüístic.

A continuació descriuré, basant-me en els documents i els debats, quina era la posició de les forces polítiques catalanes en les diverses fases del procés de discussió i, per fer-ho, seguiré l'ordre dels paràgrafs de l'article 3.

II. LA LLENGUA PRÒPIA DE CATALUNYA

El primer paràgraf de l'article 3 de l'Estatut ens diu: «La llengua pròpia de Catalunya és el català».³ Els únics partits que feien referència al

2. Eleccions, referèndums, redacció de la Constitució, redacció de l'Estatut, altres activitats parlamentàries, necessitat d'enfortir les organitzacions dels partits, recerca de fonts de finançament, etc.

3. La denominació *llengua pròpia* té un significat sociològic —«patrimoni col·lectiu

reconeixement del català com a llengua pròpia de Catalunya en els primers documents que es van presentar a la Comissió dels Vint eren el PSC i el PSUC. El PSC hi va presentar una redacció exactament igual a la definitiva i el PSUC n'hi va presentar una de més fidel a la redacció de l'article 3 de l'Estatut Interior de Catalunya del 1933: «La llengua pròpia de Catalunya és la catalana».⁴ La resta de partits i coalicions no van fer cap esment a aquest punt, la qual cosa no vol dir, com ara veurem, que hi estiguessin en contra.

La primera redacció de l'article 3 que va fer la Comissió dels Vint ja va incloure aquest primer paràgraf, al qual només es va presentar una esmena, de Laureano López Rodó, representant d'AP. En aquesta esmena es proposava suprimir aquest paràgraf perquè es considerava una apropiació exclusiva del català per part dels catalans, i argumentava que «el català és també la llengua pròpia de les Illes Balears, és també la llengua pròpia del País Valencià, és també la llengua pròpia de l'Alguer i la llengua pròpia d'Andorra, i per tant aquesta apropiació em sembla que és una apropiació indeguda».⁵ A més, que el català és la llengua pròpia de Catalunya ho considerava una qüestió de fet i no de dret i, per tant, creia que no s'havia d'incloure en l'Estatut. L'esmena va ser rebutjada per 39 vots en contra, 1 a favor i cap abstenció. És a dir, tots els partits catalans,

de la comunitat catalana» — i un de jurídic — «vehicle de relació entre l'Administració i els ciutadans». Així ho consideren Antoni FONT RIBAS i Antoni MIRAMBELL ABANCÓ, «Els conceptes jurídics fonamentals en matèria de dret lingüístic a Catalunya», *Llengua i Dret*, Barcelona, Institut d'Estudis Autònoms-Generalitat de Catalunya, 1987, pàg. 118, i Josep Maria PUIG SALELLAS, «La doble oficialitat lingüística a l'Estat espanyol», *Llengua i Dret*, Barcelona, Institut d'Estudis Autònoms-Generalitat de Catalunya, 1987, pàg. 75. A més, per a Josep M. PUIG i SALELLAS el concepte de llengua pròpia «pressuposa una íntima relació entre la llengua que mereix aquest qualificatiu i el territori on es parla. Al cap i a la fi, una relació natural, no imposada, d'íntima connexió, de manera que la llengua és reconeguda com a part integrant de la identitat dels habitants que viuen en aquell territori, la qual cosa, històricament, implica que el castellà, en ser declarat oficial [...], trobés profundament arrelada aquella llengua pròpia. Aquest segon idioma oficial, tot i ser-ho a tot l'Estat, és, consegüentment, un fet d'origen extern, que es consolida, si més no inicialment, a través d'un mecanisme que podríem anomenar administratiu». PUIG i SALELLAS, Josep M.: «La doble oficialitat lingüística com a problema jurídic», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 1, juny de 1983, pàg. 62.

4. Vegeu GERPE LANDÍN, Manuel, *L'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'estat integral*, Barcelona (Edicions 62), 1977, pàg. 399.

5. SOBREQÜÉS, J. i RIERA, S., *L'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Bases documentals per a l'estudi del procés polític d'elaboració de l'Estatut d'Autonomia de 1979*, Barcelona (Edicions 62), 1982, Vol. III, pàg. 715.

tret d'AP, van considerar correcta i necessària la redacció d'aquest primer paràgraf de l'article 3 de l'Estatut.

El reconeixement del català com a llengua pròpia no el va tornar a posar en qüestió cap partit o coalició fins a la fase de discussió del Congrés de Diputats, en la qual també van ser partits de la dreta parlamentària els que van introduir esmenes a l'article 3.1. Gómez de las Rocas considerava que la redacció d'aquest primer paràgraf desvirtuava el sentit de l'article 3 de la Constitució, ja que el castellà quedava en un segon terme. Per la seva part, Blas Piñar, diputat per Unión Nacional, emparant-se en els principis d'igualtat i de justícia del preàmbul del mateix Estatut, considerava que el castellà i el català s'havien d'equiparar en la seva qualificació de llengua pròpia i llengua oficial. Per tant, calia eliminar «*la distinción discriminatoria y peyorativa en la práctica entre la lengua oficial y propia (el catalán) y la oficial, pero impropia (el castellano)*».⁶ Cap d'aquestes dues esmenes no va fer canviar la redacció del projecte d'Estatut.

Aquest va ser, doncs, un paràgraf que, si bé al principi només dos partits l'havien previst —els d'esquerra—, la resta de forces polítiques van acceptar i defensar un cop la Comissió dels Vint el va introduir en l'avantprojecte. Els únics partits que hi van presentar esmenes van ser els partits situats més a la dreta de l'arc parlamentari: AP i Unión Nacional. AP va ser el partit amb parlamentaris catalans que més esmenes va presentar i més intervencions orals va fer per al manteniment de la preeminència del castellà.

III. L'OFICIALITAT DEL CATALÀ I DEL CASTELLÀ

El segon paràgraf de l'article 3 de l'Estatut diu: «L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol». Aquest paràgraf va ser un dels més discutits i un dels que va canviar més respecte a l'avantprojecte de la Comissió dels Vint, que deia: «Els idiomes català i castellà són oficials a Catalunya i tothom té el dret d'usar-los». És un dels paràgrafs que, un cop redactat, més polèmica ha provocat a l'hora d'interpretar-lo.⁷

6. SOBREQÜÉS, J. I RIERA, S., *L'Estatut d'Autonomia...*, pàg. 1340.

7. Per a ANTONI MILIAN MASSANA, els efectes jurídics de l'oficialitat del català són idèntics als de l'oficialitat del castellà, és a dir: a) El dret dels ciutadans a utilitzar la llengua oficial en les seves relacions amb els poders públics radicats a l'àmbit territorial de Catalunya. b) La incorporació de la llengua catalana com a assignatura obligatòria al sistema d'ensenyament a Catalunya. c) La impossibilitat d'al·legar desconeixement o in-

Si analitzem els primers documents que els partits i coalicions van presentar a Sau, hi trobem força diferències. El PSC hi va presentar una redacció molt semblant a la de l'avantprojecte d'Estatut, que deia: «Els idiomes català i castellà són indistintament oficials a Catalunya i tothom té dret d'usar-los». El fet d'afegir la paraula *indistintament* abans d'*oficials* emfasitzava la cooficialitat d'ambdues llengües i, per tant, la seva igualtat, cosa que també trobem en la redacció definitiva, que diu: «...així com també...».

El PSUC, AP i la UCD van optar per una redacció igual a la de l'Estatut del 1932, és a dir: «L'idioma català és, com el castellà, llengua oficial a Catalunya». Pel que fa a Unió Democràtica, a més de proposar la redacció «republicana» (canviant *com* per *igualmente que*), va proposar dues alternatives més. En una feia referència a l'oficialitat del català afegint «sense perjudici del ple respecte a les característiques idiomàtiques dels ciutadans de llengua no catalana i a la personalitat lingüística de la Vall d'Aran», és a dir, sense parlar explícitament del castellà i referint-se, en canvi, a l'aranès. La tercera redacció alternativa dels demòcrata-cristians, a més de proclamar l'oficialitat del català i del castellà, establia la necessitat dels catalans de conèixer el català. Més endavant, però, no hi va haver cap representant d'aquest partit que sortís a defensar aquesta obligatorietat. Unió Democràtica va ser el partit que va presentar més propostes alternatives en la redacció de l'article 3 i el que va mostrar més ambigüitat i imprecisió a l'hora de defensar un determinat model lingüístic.

Finalment, el document que CDC va enviar a la Comissió dels Vint deia en un primer paràgraf que «el català és la llengua oficial a Catalunya», sense fer cap esment al castellà, i en un segon paràgraf afegia que «tots els ciutadans residents a Catalunya tenen el dret d'expressar-se en llengua catalana i l'obligació de saber-la». Aquesta obligatorietat del coneixement de la llengua catalana va ser, com ara veurem, un dels aspectes més discutits pels parlamentaris catalans després de la redacció de l'avantprojecte de la Comissió dels Vint.

AP, la UCD, Unió Democràtica i CDC, és a dir, els partits de dreta

comprensió de la llengua per part dels ciutadans residents a municipis de Catalunya envers les comunicacions, notificacions o publicacions d'actes o de normes dictades en llengua catalana. Perquè aquest últim punt produeixi plens efectes, cal que els poders públics hagin posat els mitjans necessaris per facilitar i garantir l'aprenentatge de la llengua, i que a la vegada hagi transcorregut un període de temps raonable perquè els ciutadans de Catalunya que en entrar en vigor l'Estatut no la comprenien, n'hagin pogut adquirir un coneixement que els permeti entendre-la suficientment. MILIAN I MASSANA, Antoni: «Orde-nament lingüístic», dins *Comentaris...*, Vol. I, pàg. 177.

i de centre, van voler explicitar també en els seus primers documents en quin idioma s'havia de relacionar la Generalitat de Catalunya amb els altres òrgans de l'Estat, la qual cosa ja s'havia previst en l'article 2 de l'Estatut del 32. Així, mentre que per a AP, la UCD i Unió ho havia de fer en castellà, seguint al peu de la lletra la redacció de l'article 2 de l'Estatut del 32, CDC va fer tres distincions que donaven més presència a la llengua catalana: les relacions de la Generalitat amb òrgans de l'Administració central residents fora de Catalunya s'havien de fer en castellà; les relacions entre la Generalitat i òrgans dependents de l'Administració central residents a Catalunya, en català o en castellà, i les relacions de la Generalitat amb òrgans d'altres comunitats autònomes, en castellà, en català o en la llengua oficial de l'altra comunitat autònoma.

La UCD i Unió Democràtica, que van ser les forces polítiques que més es van basar en la redacció de l'Estatut del 32, també van incloure en els seus primers documents l'idioma en què s'havien de redactar les resolucions o disposicions dictades a Catalunya, els documents públics autoritzats pels fedetaris a Catalunya i els escrits o documents que es presentessin davant dels tribunals de Catalunya. Tant els uns com els altres van seguir la redacció republicana, segons la qual aquests tipus de documents es podien redactar en qualsevol de les dues llengües oficials.

Després de l'avantprojecte d'Estatut es van presentar diverses esmenes i vots particulars, dels quals cal destacar l'esmena *in voce* del PSC i el vot particular de CDC. L'esmena del PSC a aquest segon paràgraf deia el següent: «L'idioma català és l'oficial a Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol», i el vot particular de CDC: «L'idioma català té a Catalunya el mateix tractament oficial que la Constitució reconeix al castellà per a tot l'Estat espanyol». Aquest vot particular va ser el més discutit en la sessió del Ple de parlamentaris de Catalunya el dia 30 de novembre de 1978 i en tota la discussió de l'article 3. La sessió es va haver de suspendre perquè no es va arribar a cap acord. Quan es va reprendre la discussió ja hi havia una esmena conjunta presentada per tots els parlamentaris, a excepció del senador Lluís Maria Xirinacs.

Quan la senadora Maria Rúbies, representant de CDC, va sortir a defensar el vot particular del seu partit —al qual es va sumar Heribert Barrera, d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)—, va deixar ben clar que el que es pretenia era una absoluta igualtat «qualitativa» entre el català i el castellà: «...no veig cap raó ni cap motiu pel qual el tractament del català com a llengua oficial a Catalunya hagi de tenir menys atribucions, menys garanties, menys contingut que el que tots reconeixem al

castellà arreu de l'Estat».⁸ Per tant, a més de la cooficialitat del català i del castellà, s'havia d'explicitar també la igualtat d'atribucions d'ambdues llengües, i això significava, per a CDC, el deure de conèixer el català. Cal observar, però, que CDC en els primers documents explicitava l'obligatorietat del català, mentre que en el vot particular l'obligatorietat s'entenia de manera indirecta. Aquest canvi de redacció va portar també un canvi de model lingüístic. Al principi defensava l'obligatorietat immediata del català amb un intent d'aconseguir la igualtat lingüística ràpidament. Quan CDC va veure que aquesta posició no tenia el suport de la majoria dels partits i coalicions catalans i, sobretot, després d'escoltar els arguments d'aquells que hi estaven en contra, va acceptar la necessitat d'aconseguir la igualtat progressivament i va deixar de fer referència explícita a l'obligatorietat.

Abans de la votació hi va haver dos torns en contra. En primer lloc, Josep Solé i Barberà, en nom del PSUC, va advertir del perill de convertir en obligatori el català en una Catalunya «on estem convivint dues comunitats», i per això considerava que «no està en condicions d'imposar unes obligatorietats que, en tot cas, hauran de venir d'una dinàmica i d'una forma completament diferents a la que en aquests moments estem estudiant». Pel PSUC, el vot particular de CDC comportava «una voluntat clara d'obligar a uns catalans que aprenguin el català, quan això és quelcom que està fora de la realitat, i sobretot es podria convertir fàcilment en un intent d'imposició que nosaltres rebutgem d'una manera clara».⁹ Tant Miquel Roca com Heribert Barrera van criticar la interpretació de Josep Solé i Barberà. El primer va dir que en cap cas CDC no havia parlat d'imposar res a ningú, i el segon la va matisar dient: «quan es parla de deures, s'entén que són deures morals, però no crec que ningú pugui exigir el compliment d'aquests deures de forma jurídica i que es pugui imposar cap mena de penalitat a qui no sigui capaç de fer-ho».¹⁰

La segona intervenció en contra va ser a càrrec de Raimon Obiols, en nom del PSC, el qual considerava que el vot particular de CDC introduïa mesures de pressió legal i que, si bé ara els seus defensors les negaven, «no tenim cap garantia que aquestes afirmacions verbals d'avui puguin impedir que en el futur altres, que són avui presents entre nosaltres, poguessin instrumentar aquest text de l'Estatut per tractar d'exigir, d'una

8. SOBREQÜÉS, J. I RIERA, S., *L'Estatut d'Autonomia...*, pàg. 717-718.

9. *Ibidem*, pàg. 720-721.

10. *Ibidem*, pàg. 721.

manera legal, el deure de tots els ciutadans de Catalunya a conèixer, a entendre, a parlar la llengua catalana».¹¹

L'esmena de CDC va ser rebutjada per 25 vots en contra, 14 a favor i 1 abstenció. Ramon Trias Fargas, en una intervenció posterior a la votació, va expressar la seva perplexitat pel fet que, per primera vegada, AP, la UCD, el PSC i el PSUC es possessin d'acord i, a més, a l'hora de «restringir» l'ús de la llengua catalana. Crec que el fet que els quatre partits votessin en contra de l'esmena no vol dir que ho fessin per la mateixa raó. Els comunistes i els socialistes estaven en contra d'imposar l'obligatorietat del català a una societat on per causes econòmiques i socials hi havia molta gent de fora. Aquestes mesures imperatives significaven, per a aquests partits, crear hostilitat cap al català i, per tant, el seu vot en contra era un vot que clarament tenia com a rerefons la defensa de la llengua catalana. En canvi, AP estava en contra de l'obligatorietat del català per mantenir la preeminència del castellà. Pel que fa a la UCD, cal dir que la seva posició no era gaire clara. A més, aquells partits que hi van votar en contra per defensar el català van fer les intervencions d'explicació del vot més llargues, precisament per deixar ben clar que aquesta era la seva intenció, mentre que la UCD i AP van fer intervencions força més curtes.

Ramon Trias Fargas va insistir en la necessitat d'una plena igualtat entre el català i el castellà, cosa que volia dir que s'havia d'aprendre el català, s'havia d'utilitzar i havia de ser de coneixement obligatori. Aquest era, per a CDC, el contingut de la igualtat. No obstant, pocs dies després, Josep Sendra, militant de CDC i membre de la Comissió dels Vint, va fer un article a la premsa on, si bé reiterava la idea de l'obligatorietat del català, també afegia: «no es pot imposar de cop i volta l'obligatorietat del català a tots els homes i dones que viuen i treballen a Catalunya».¹²

La posició d'ERC continuava essent favorable a interpretar l'obligació del coneixement del català com una «obligació moral», tot i que aquesta obligació moral, per a aquest partit, no podria compensar de cap manera els perjudicis causats per la dictadura a la llengua catalana, ja que sense la dictadura aquesta obligació moral hauria estat un fet indiscutible i no hauria estat necessari explicitar-la per escrit.

El senador Lluís Maria Xirinacs, que també hi va votar a favor, no era partidari d'imposar l'obligatorietat del castellà a Catalunya, tal com ho feia la Constitució, sinó que considerava que s'hi havia d'imposar l'idioma

11. *Ibidem*, pàg. 722.

12. *Ibidem*, pàg. 1284.

propi: el català. A més, deia que els arguments dels que hi van votar en contra eren purament conjunturals i que el que calia fer no era un Estatut conjuntural, sinó un Estatut que havia de durar temps.

Carles Güell va explicar el vot en contra de la UCD dient, com els altres que hi van votar en contra, que era un vot en contra de l'obligatorietat d'aprendre el català, la qual podria bloquejar el procés de normalització lingüística. Laureano López Rodó va raonar el vot d'AP, contrari al vot particular de CDC, tot dient que aquest partit polític també estava en contra de l'obligatorietat del català, sobretot per raons sociològiques, fent referència a un estudi del Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya que «ens demostra que a la ciutat de Barcelona només el 47 % dels seus habitants parlen el català a casa seva, i aquest percentatge baixa a la província de Barcelona al 38,5 %. [...] No vulguem, doncs, obligar la majoria a parlar la llengua de la minoria».¹³

Felip Lorda, en nom del PSC, va dir que la proposta de CDC «no exposa d'una manera adient el distint origen de les dues oficialitats. En un Estat d'Autonomia no sembla massa autònom, diria jo, diluir el tractament oficial del català en funció del castellà a la Constitució».¹⁴ El segon aspecte de discòrdia era la qüestió del deure, on van tornar a repetir els arguments que Raimon Obiols va explicar abans de la votació.

El senador Josep Benet, de l'Entesa dels Catalans, tampoc no estava d'acord amb el vot particular de CDC, ja que considerava que s'hi exigien alguns deures que no es podien complir, com el deure de conèixer el català. Per a l'Entesa, el camí perquè tothom aprenguéss el català no havia de ser el de la imposició legal, tot i que reconeixia la necessitat de potenciar el coneixement, la parla i la utilització del català.

Finalment, a causa de la transcendència d'aquesta qüestió i de la divergència de criteris, es va decidir ajornar la discussió i reprendre-la més endavant, amb la intenció d'haver arribat a un acord previ entre els diversos grups polítics. Aquest acord es va concretar en la redacció d'una esmena conjunta firmada pel PSC, el PSUC, CDC, ERC, l'Entesa dels Catalans, AP, la UCD i el diputat Anton Cañellas, que va ser discutida en el Ple de parlamentaris de Catalunya del dia 15 de desembre de 1978. El segon paràgraf de l'esmena resolvia la qüestió recollint l'esmena del PSC: «L'idioma català és l'oficial a Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat».

Després de la presentació de l'esmena es va obrir un torn de paraules

13. *Ibidem*, pàg. 729.

14. *Ibidem*, pàg. 729.

per a tots els grups parlamentaris, en el qual es va elogiar el consens que s'havia aconseguit amb la nova redacció. L'única veu crítica va ser la del senador Lluís Maria Xirinacs, que no va firmar l'esmena conjunta i que va ser l'únic que en va presentar una de nova referent al paràgraf quart de l'article 3. Tot i així, cal dir que es va abstenir en la votació final de l'article 3, perquè d'aquesta manera volia fer valer l'esforç de consens que s'havia fet. L'anunci d'aquesta abstenció va provocar els únics aplaudiments que es van sentir en el Ple de parlamentaris.

Les intervencions posteriors a la presentació de l'esmena conjunta dels grups que no estaven d'acord amb l'obligatorietat que semblava desprendre's del vot particular de CDC, van insistir en la poca oportunitat d'imposar el coneixement del català en un moment conjunturalment difícil, en la cooficialitat del català i del castellà i en la importància de la via del consens en una qüestió tan important com la de la llengua. En canvi, les intervencions dels representants de CDC i d'ERC volien conciliar la defensa del vot particular de CDC i la de l'esmena conjunta, basant-se sobretot en la progressivitat que dibuixava la nova redacció del tercer paràgraf per tal d'arribar a la plena igualtat d'ambdues llengües quant als drets i deures dels ciutadans.

IV. LA IGUALTAT DEL CATALÀ I EL CASTELLÀ

El tercer paràgraf de l'article 3 de l'Estatut diu: «La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya». Els únics partits que van incloure un paràgraf semblant a aquest en els primers documents que van enviar a la Comissió dels Vint van ser AP, el PSC i el PSUC. Les propostes d'AP i del PSC gairebé tenien les mateixes paraules, però intencions molt diferents: el PSC deia que la Generalitat havia de garantir a tots els ciutadans de Catalunya els mitjans necessaris per al coneixement d'una i altra llengua; AP, en canvi, adoptava la mateixa redacció afegint que la garantia només aniria dirigida a tots els ciutadans de Catalunya que ho sollicitessin. Els socialistes, doncs, demanaven una participació activa de la Generalitat per garantir el coneixement de les dues llengües; AP, al contrari, optava per una posició passiva. La redacció del PSUC era més semblant a la definitiva: «La Generalitat garantirà l'ús oficial del català i del castellà i prendrà les mesures necessàries per assegurar el coneixement d'ambdues llengües per a tots

els ciutadans de Catalunya». Aquesta redacció del PSUC va ser la que va adoptar la Comissió dels Vint en la primera redacció (només se'n va excloure «per a tots als ciutadans de Catalunya»).

L'avantprojecte presentat per la Comissió dels Vint va ser esmenat pels diversos partits. AP va voler mantenir el seu projecte inicial, és a dir, garantir els mitjans necessaris per al coneixement d'ambdues llengües només a aquells que ho sol·licitessin. Segons aquest partit, es podia interpretar que la redacció del paràgraf tercer de l'article 3 obligava a aprendre el català als ciutadans de Catalunya, i això aniria en contra de la llibertat individual d'aquests.

El PSC i el PSUC hi van presentar esmenes que ampliaven la redacció feta per la Comissió dels Vint. A més de garantir l'ús oficial del català i del castellà, a més de prendre les mesures necessàries per assegurar el coneixement de les dues llengües, les esmenes socialistes i comunistes deien que la Generalitat també crearia les condicions que permetessin arribar a la igualtat plena en l'exercici dels drets i deures dels ciutadans de Catalunya. L'esmena conjunta —en el tercer paràgraf— va adoptar el text de l'avantprojecte i va recollir també les esmenes del PSUC i del PSC amb algun afegit: «La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya». A més de garantir l'oficialitat dels dos idiomes, la Generalitat hauria de garantir el seu ús normal. Per tant, hauria de reconèixer la situació anormal del català i d'establir alhora una certa progressivitat per a la consecució d'aquest objectiu, que incloïa també la igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans.¹⁵

Aquesta nova redacció del tercer apartat de l'article 3 va servir, com ja he dit, per resoldre el conflicte sobre l'obligatorietat del català. Així ho va entendre el senador Lluís Maria Xirinacs, qui va dir que l'únic que feia el pactisme reflectit en aquest paràgraf era eludir l'obligatorietat del

15. D'això es dedueix l'exigència d'un procés de normalització. Jaume VERNET, fent referència a aquest procés, diu que, des d'un punt de vista jurídic, «es tracta que a partir de la desigualtat real entre la llengua castellana i la pròpia de la comunitat autònoma s'arribi a la plena equiparació real entre les dues llengües, ja que l'equiparació jurídica es va aconseguir amb la declaració d'oficialitat promulgada en la Constitució i els Estatuts d'Autonomia. El procés de normalització tendeix que la igualtat declarada i la real es confonguin: per això és indispensable que els deures i drets de tots els ciutadans d'una mateixa comunitat autònoma siguin els mateixos». VERNET I LOBET, Jaume, *El multilingüisme: una perspectiva constitucional*, Comunicació al III Congrés Internacional da Língua Galego-Portuguesa na Galiza, 27 setembre-1 octubre 1990.

català i deixar la igualtat dels dos idiomes per a un futur, la qual cosa significava acceptar la prepotència del castellà i el rebaixament del català. És per això que creia que havia d'anar en una disposició transitòria. En tot cas, el nou apartat era una fórmula satisfactòria per a tots els grups polítics catalans, i això pot voler dir que, o era una fórmula susceptible de diverses interpretacions (i cadascú en feia, encara que no fos públicament, la interpretació que més li convenia), o era una fórmula que deixava en mans dels futurs governs de la Generalitat la seva aplicació, és a dir, la consecució de la igualtat de les dues llengües i, de retruc, la qüestió de l'obligatorietat. O, com penso, les dues coses alhora.¹⁶ Així, Heribert Barrera hi feia dos comentaris. D'una banda, que «moltes vegades la manera de dir les coses és tan important com les coses que es diuen, i per més que, repeteixo, haguéssim preferit dir les coses d'una manera clara i inequívoca, ens ha semblat, als parlamentaris d'ERC, que era una transacció acceptable, perquè la redacció d'aquesta esmena [...] no atemptava contra els principis fonamentals».¹⁷ I, de l'altra, que acceptava el nou text per la progressivitat i la dinàmica que establia. Ramon Trias Fargas va voler explicar el sentit del text «perquè el text està aquí, però potser les interpretacions no siguin totes les mateixes».¹⁸ A més d'acceptar la pluralitat d'interpretacions, el representant de CDC també considerava que la nova redacció obria una etapa transitòria que ens havia de portar una societat nova, una societat que s'havia de fer entre tots els catalans. La consecució d'aquesta nova societat és la que, segons CDC, havia de garantir la Generalitat.¹⁹

16. Jaume VERNET admet també una certa indefinició dels estatuts d'autonomia, la qual «no pot portar a negar la plena igualtat entre les dues llengües, possible perquè l'equiparació és reclamada indirectament per la dicció literal dels estatuts d'autonomia». A més, afegeix que aquesta indefinició «respon al context de què es parteix. Quan es van aprovar els estatuts, les llengües espanyoles no castellaness sortien d'un llarg parèntesi en el qual la dominació, la prohibició i la persecució van ser les actituds més habituals des del poder». VERNET i LLOBET, Jaume: *El multilingüisme...*

17. SOBREQUÉS, J. i RIERA, S., *L'Estatut d'Autonomia...*, pàg. 1072.

18. *Ibidem*, pàg. 1075.

19. Per a Antoni MILIAN i MASSANA «és clar, malgrat el redactat no gens afortunat, que el legislador ha volgut [...] equiparar la llengua catalana a la llengua castellana atribuint-li la mateixa esfera jurídica que aquesta ja tenia reconeguda. De tota manera, pel que fa referència a la llengua catalana, l'exercici complet d'aquests drets —no el seu reconeixement, que és absolut—, està sotmès a un procés temporal en el qual és previ que la Generalitat en garanteixi l'ús normal i oficial, i que adopti les mesures necessàries per a assegurar-ne el coneixement. En la lògica de l'art. 3.3, la plena igualtat dels dos idiomes no és immediatament efectiva sinó més aviat un objectiu encara no assolit [...], jurídicament tutelar i reconegut. La plena igualtat seria el corollari d'un iter complex que, per

Després de la presentació de l'esmena conjunta es va tornar a discutir l'abast del deure de conèixer el català. Els representants de les diverses forces polítiques catalanes van continuar defensant les posicions que ja havien exposat en discussions anteriors. La diputada Marta Mata, en nom del PSC, va assenyalar que la paraula *deure* no tenia el mateix sentit que la paraula *deber*, ja que la primera, citant la definició que en dóna Pompeu Fabra, fa referència a una obligació moral. El senador Lluís Maria Xirinacs, en canvi, no diferenciava la paraula *deure* de la paraula *obligació*, cosa que va ser criticada pel diputat Heribert Barrera, que continuava defensant el deure moral que tenen els catalans de conèixer la llengua catalana.

V. L'ARANÈS

L'últim dels apartats de l'article 3 diu: «La parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.» L'únic partit que en els primers documents que es van presentar a la Comissió dels Vint feia referència a l'aranès va ser Unió Democràtica, que en una de les alternatives que va presentar deia: «L'idioma català és la llengua oficial de Catalunya, sense perjudici del ple respecte a les característiques idiomàtiques dels ciutadans de llengua no catalana i a la personalitat lingüística diferenciada de la Vall d'Aran.» La resta de partits i coalicions no van fer cap referència a l'aranès.

Si bé en la primera redacció de l'article 3 que va fer la Comissió dels Vint tampoc no es recollia la qüestió de l'aranès, sí que ho feia la redacció final de l'avantprojecte: «La parla aranesa serà objecte d'especial respecte i protecció.» A aquest avantprojecte s'hi van presentar diverses esmenes que no van arribar a ser discutides, ja que, com hem vist, la discussió es va interrompre en el segon paràgraf. El PSC hi va presentar una esmena que introduïa l'ensenyament de l'aranès i que va acabar essent el text definitiu. El senador Felip Solé i Sabarís demanava l'oficialitat de l'aranès a la Vall d'Aran tot dient que l'aranès era la llengua pròpia d'aquella terra. Lluís Maria Xirinacs també reivindicava l'oficialitat de l'aranès a la Vall d'Aran i així ho va fer constar en la seva esmena: «La llengua

aquesta mateixa raó —la seva complexitat—, explicaria la manca de claredat i les deficiències que hi ha en el redactat del paràgraf 3 de l'art. 3 EA». MILIAN I MASSANA, Antoni, «Les llengües espanyoles diferents de la llengua castellana als Estatuts d'Autonomia», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 1, juny de 1983, pàg. 87.

occitana, en la seva variant aranesa, serà la cooficial amb el castellà a la Vall d'Aran.» Si bé Felip Solé Sabaris va retirar l'esmena considerant-la anticonstitucional, Lluís Maria Xirinacs va mantenir-la fins i tot després de la presentació de l'esmena conjunta. Va ser llavors quan la va defensar dient que a la Vall d'Aran es parlava una llengua diferent del català i que, per tant, no s'hi podia imposar el català: «Això ens obliga a no imposar un criteri lingüístic imperialista, i em sembla que l'article 3 de la Constitució diu que seran oficials les diferents llengües en les respectives comunitats autònomes. No diu «de» les respectives comunitats autònomes.»²⁰

Alguns organismes de la Vall d'Aran també van presentar esmenes a l'avantprojecte d'Estatut. Així, l'Associació de Veïns de la Vall d'Aran volia substituir l'expressió «parla aranesa» per «la llengua de la Vall d'Aran», al·legant criteris d'igualtat amb la resta de llengües peninsulars i connotacions negatives de la paraula *parla* i sobretot del seu sinònim *llenguatge*. La Comissió pro Reinstauració de les Institucions Històriques de la Vall d'Aran també va manifestar la voluntat de modificar aquest paràgraf en el mateix sentit anterior, però afegint que l'ensenyament de l'aranès fos obligatori. Cap d'aquestes peticions no va ser introduïda en el text definitiu de l'article 3.

La qüestió de l'aranès va ser, doncs, la més oblidada pels partits i coalicions catalans en els primers documents que van donar a la Comissió dels Vint. Pot ser que una de les causes d'aquest oblit fos el fet que l'Estatut del 32 no feia cap menció de l'aranès. No obstant això, cal destacar que un cop es va introduir aquest quart paràgraf a l'article 3 totes les forces polítiques hi van donar suport. Tots estaven d'acord que calia reconèixer l'aranès, el qual havia de ser ensenyat, respectat i protegit, però sense arribar a ser oficial.²¹

20. SOBREQÜÉS, J. I RIERA, S., *L'Estatut d'Autonomia...*, pàg. 1056.

21. Pel que fa a aquest quart paràgraf, Antoni MILIAN diu que «el que crida més l'atenció és que la parla aranesa no esdevingui oficial a la Vall d'Aran. Aquest fet correspon a la pràctica seguida pel legislador consistent a negar l'oficialitat a aquelles llengües de les Comunitats Autònomes que no en són les llengües pròpies, i tractar-les com a soles modalitats lingüístiques. Una pràctica, aquesta, que no es concilia còmodament amb la CE 3.2, puix que d'acord amb aquest article sembla que s'hauria d'haver fet efectiva l'oficialitat de l'aranès a l'àmbit territorial de la Vall d'Aran». MILIAN I MASSANA, Antoni, «Ordenament lingüístic», dins *Comentaris...*, Vol. I, pàg. 189.

A més, cal afegir que l'article 28.1 de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya diu que «l'aranès és la llengua pròpia de la Vall d'Aran. Els aranesos tenen el dret de conèixer-lo i d'expressar-s'hi en les relacions i en els actes públics dins aquest territori». Tanmateix, l'article 2.1 de la Llei 16/1990, de 13 de juliol, sobre

VI. CONCLUSIONS

És difícil afirmar que els partits i coalicions catalans tenien un model lingüístic quan es va començar a discutir l'article 3 de l'Estatut. Pràcticament tots van presentar uns primers documents basats en l'Estatut del 32, sobretot els partits situats més a la dreta de l'arc parlamentari (AP, la UCD i Unió Democràtica). Els situats més a l'esquerra (CDC, PSC i PSUC), tot i que també van fer servir el motlle republicà, van introduir més novetats en aquests primers documents. Cal dir, però, que el fet de presentar uns documents basats en la redacció republicana no indica necessàriament una manca de model lingüístic, sinó que també pot ser la conseqüència de l'adopció conscient d'aquest model. De tota manera, penso que, en general, els grups polítics catalans van presentar els primers documents sense haver fet una reflexió profunda sobre el model lingüístic de Catalunya i que aquesta reflexió es va fer sobretot quan es va començar a discutir l'article 3, no abans. És per això que, sense un debat previ, van adoptar en un primer moment la redacció republicana i és per això que, un cop iniciat aquest debat, a mesura que s'anava discutint l'article 3, es van anar abandonant els paràgrafs republicans.

La primera novetat —que ja apareixia, però, en l'Estatut Interior de Catalunya del 33— va ser considerar el català com la llengua pròpia de Catalunya. El PSC i el PSUC van ser els únics partits que van preveure-ho en els primers documents que van enviar a la Comissió dels Vint. La resta de partits, no obstant, ho van acceptar de seguida, tret d'AP, que, després de fracassar en l'intent d'introduir una esmena per suprimir aquest paràgraf, el va acceptar i va firmar l'esmena conjunta que van firmar tots els partits i coalicions catalans.

El punt més conflictiu va ser decidir com s'havia d'interpretar l'oficialitat del català; més concretament, si comportava l'obligatorietat de conèixer el català. En un principi només CDC i ERC van defensar aquesta obligatorietat, mentre que la resta de forces polítiques estaven en contra d'un text que explicités o que portés implícita aquesta obligatorietat. Però

el règim especial de la Vall d'Aran va més enllà quan diu que «l'aranès, varietat de la llengua occitana i pròpia d'Aran, és oficial a la Vall d'Aran. També ho són el català i el castellà, d'acord amb l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya». Per a Antoni MILJAN MASSANA, el que no pot fer la Llei és «qualificar d'oficial l'aranès, atès que l'efectivitat de l'oficialitat és un contingut que la Constitució reserva a favor dels estatuts». De tal manera que la Llei 16/1990, de 13 de juliol, es podria considerar inconstitucional per «antiestatutària», seguint la jurisprudència del Tribunal Constitucional en la sentència de 12 de novembre de 1981 (FJ 4).

no tots els que hi estaven en contra donaven els mateixos arguments: mentre que la UCD i, sobretot, AP, defensaven la preeminència del castellà, el PSUC i el PSC deien que l'obligatorietat del català podria trencar la unitat de la comunitat catalana i provocar un rebuig del català. Així, la UCD i AP estaven en contra de l'obligatorietat del català per defensar el castellà; el PSUC i el PSC, en canvi, hi estaven per defensar el català. Finalment, CDC va acceptar no introduir explícitament aquesta obligatorietat, no imposar-la, i ERC va dir que s'havia d'interpretar com una obligació moral. Un cop aprovada l'esmena conjunta, aquests dos partits estaven esperançats amb la progressivitat que establia el tercer paràgraf pel que fa a la igualtat del castellà i el català.

Tots els partits van estar d'acord que la Generalitat garantís l'ús normal i oficial de les dues llengües, prenguéss les mesures necessàries per assegurar el seu coneixement i creés les condicions que permetessin d'arribar a la igualtat plena en l'exercici dels drets i deures dels ciutadans de Catalunya. Però no tots estaven d'acord en la manera com s'havia d'interpretar la paraula *deure*: el senador Lluís Maria Xirinacs la considerava un sinònim d'*obligació*; els diputats Heribert Barrera i Marta Mata deien que aquest deure feia referència a una obligació moral.

Finalment, pel que fa a l'aranès, si bé cap partit no en va preveure la regulació en els primers documents que es van enviar a la Comissió dels Vint, quan aquesta va fer referència per primer cop a l'aranès dient que s'havia de respectar i protegir, totes les forces polítiques catalanes van estar-hi d'acord. Va ser el PSC el partit que va demanar que l'aranès també fos objecte d'ensenyament. El punt més conflictiu va ser la seva oficialitat, que només va ser reivindicada pels senadors Felip Solé i Sabarís i Lluís Maria Xirinacs.

Després de veure els primers documents que els diversos partits i coalicions catalans van presentar a la Comissió dels Vint i les esmenes a l'avantprojecte fet per aquesta, podem dir que la redacció definitiva de l'article 3 de l'Estatut recull el model lingüístic defensat pels partits d'esquerra i, sobretot, pel PSC (cal recordar que el PSC va ser el partit més votat a Catalunya en les eleccions del juny del 1977, seguit del PSUC, i la seva força parlamentària va tenir molt de pes en el procés de redacció de l'Estatut de Catalunya). Així, el primer paràgraf de l'article 3 coincideix amb el que proposaven el PSC i el PSUC en els primers documents (el PSUC, però, deia: «La llengua pròpia de Catalunya és la catalana»). Pel que fa al segon paràgraf, la primera redacció del PSC va ser la recollida en l'avantprojecte i la redacció definitiva surt de l'esmena que el mateix PSC va presentar a aquest avantprojecte. El tercer paràgraf s'ha inspirat més en

els documents del PSUC, ja que l'avantprojecte era pràcticament igual al primer document que aquest partit va presentar a la Comissió dels Vint, i la redacció definitiva, a més de recollir la de l'avantprojecte, contenia l'esmena que els mateixos comunistes i el PSC hi havien presentat. Finalment, l'últim apartat de l'article 3 el trobem per primer cop a l'avantprojecte d'Estatut, i no abans, la qual cosa fa difícil saber de quin partit, o de quins partits, provenia. En tot cas, sí que sabem que va ser el PSC qui va presentar una esmena sobre l'ensenyament de l'aranès que va ser recollida pel text definitiu. Per tant, podem arribar a la conclusió que la redacció definitiva de l'article 3 de l'Estatut respon al model lingüístic defensat pels partits d'esquerra en el procés d'elaboració d'aquest article, tot i que cal insistir en el suport donat per les altres forces polítiques.

Aquests són, a grans trets, els diversos models lingüístics que les forces polítiques catalanes defensaven per a Catalunya quan es va redactar l'Estatut d'Autonomia del 1979. Aquests models, abans de la discussió de l'article 3, eren poc clars, però es van anar concretant i homogeneïtzant a mesura que es va anar entrant en aquesta discussió. Ara caldria veure si s'han continuat defensant en els més de deu anys que fa que s'aplica l'Estatut. Per això caldria analitzar les intervencions referents a la llengua catalana que s'han fet al Parlament de Catalunya —sobretot els debats que es van fer quan es va redactar la Llei 7/1983 de normalització lingüística de Catalunya—, els programes electorals presentats a les diverses conteses electorals i l'acció de govern dels últims deu anys.

